

یادداشت

سه‌م دستمزد از هزینه تولید و تورم

حمید حاج‌اسماعیلی

کارشناس حوزه کسب‌وکار

بر اساس محاسبات مربوط به سه‌م هزینه‌های هر کدام از شاخص‌های مؤثر و نقش آفرین در چرخه تولید، میانگین سه‌م دستمزد نیروی کار در مجموع هزینه تمام‌شده تولید محصول، کالا و ارائه خدمات حدود ۱۰ درصد برآورد می‌شود. این در حالی است که میزان سه‌م پرداخت دستمزد کارگران از تورم نیز کمتر از ۲ درصد است.

از آنجا که افزایش نقدینگی به هر شکل، بر موضوع تورم اثر خواهد داشت، این مسئله را باید مبنا و پایه کلی اقتصاد به‌شمار آورد.

نکته علت و معلولی در حوزه ضرورت افزایش سالانه دستمزد نیروی کار به شکل‌گیری و روند تغییر و تحولات شاخص تورم مربوط می‌شود. به عبارتی در صورت ثبات شرایط اقتصادی و عدم افزایش نرخ شاخص تورم، طبیعتاً نباید تقاضایی برای رشد دستمزد و جبران وضعیت تورمی مؤثر بر معیشت خانوار کارگران وجود داشته باشد.

حتی اگر نرخ شاخص تورم مانند شرایط موجود در برخی کشورهای توسعه‌یافته، عددی بین ۲.۵ تا ۴ درصد را در وضعیت طبیعی و منطقی اقتصاد نشان دهد، انتظارات افزایش مزد به شکل امروزی وجود نخواهد داشت. در حال حاضر در بسیاری کشورهای توسعه‌یافته به دلیل وجود ثبات اقتصادی و عدم تأثیرپذیری نرخ افزایش و خدمات از وضعیت اقتصاد بازار، رشد دستمزد نیروی کار مطرح نمی‌شود؛ به این معنی که حتی با وجود افزایش نرخ تورم به میزان منطبق با وضعیت اقتصادی این کشورها، تشکّل‌ها و اتحادیه‌های کارگری و کارمندی تقاضایی در راستای افزایش دستمزد، حقوق و مزایا طرح و دنبال نمی‌کنند.

نکته اینجااست که در شرایط ثبات نرخ کالا و خدمات در اقتصاد، نرخ افزایشی عادی شاخص تورم دلیلی برای ارائه تقاضای افزایش مزد نیروی کار محسوب نمی‌شود. در واقع میانگین تورم منطقی در قالب انعطاف اقتصاد و بازار در علم اقتصاد و در راستای ثبات وضعیت کسب‌وکار مورد توجه قرار گرفته است.

در نقطه مقابل شرایط ترسیم‌شده در حوزه ارتباط و تأثیرگذاری تورم و دستمزد بر یکدیگر و سه‌م مزد بر تورم و هزینه‌های تولید، منطق تقاضای مزد در شرایط تورم غیرمنطقی مطرح است. در واقع ارتباط تورم و دستمزد را باید با پیش‌فرض اینکه افزایش مزد معلول تورم است، در نظر گرفت و در وضعیت دیگر، تورم معلول دستمزد بی‌معناست.

با توجه به محاسبات اقتصاددانان، سه‌م دستمزد نیروی کار در هزینه تمام‌شده خدمات و کالای تولیدی بین ۸.۵ تا ۱۳ درصد برآورد شده که به طور متوسط در حدود ۱۰ درصد در نظر گرفته می‌شود. با استناد به همین محاسبات، با برآورد تأثیرگذاری و سه‌م ۱۰ درصدی دستمزد در ارائه خدمات و تولید کالا، سه‌م مزد نیروی کار در تورم کمتر از ۲ درصد برآورد می‌شود.

اولین عامل در افزایش تورم، رشد نقدینگی است و کسری بودجه سالانه، مسئله مؤثر دیگر در این زمینه محسوب می‌شود که در سنوات گذشته نیز این موضوع وجود داشته است. مورد اثر بخش دیگر در رشد تورم به خلق پول مربوط می‌شود و این مسئله ناشی از استقراض دولت‌هاست که حتی در شرایطی با انتشار اوراق و واگذاری و فروش آن به بانک‌ها اتفاق می‌افتد. در واقع در سررسید اوراق مذکور، دولت‌ها باید بین ۲۳ تا ۲۷ درصد سود به خریداران از جمله بانک‌ها پرداخت کنند و این موضوع تورم‌زاست. نکته دیگر در ارتباط با رشد تورم، بی‌ثباتی و نوسان‌های ارزی است و این موضوع بر قیمت کالا و خدمات اثرگذاری مستقیم دارد. در نتیجه می‌توان این گونه برداشت کرد که با توجه به سه‌م پایین مزد نیروی کار از هزینه‌های تولید محصول، ارائه خدمات و رشد تورم و نقش تأثیرگذار سیاست‌های کلان اقتصادی در شکل‌گیری روند افزایش شاخص تورم، نظریه تأثیرپذیری هزینه تولید و تورم از مزد نیروی کار آنچنان قابل استناد نیست. به بیانی ایجاد تورم و رشد هزینه‌های بخش تولید و خدمات را باید در عوامل و شاخص‌هایی غیر از دستمزد نیروی کار کارگری و کارمندی جست‌وجو کرد.

گزارش

احسان احمدی

روزنامه‌نگار

با استناد به مؤلفه‌های مؤثر در اقتصاد، مجموعاً شاخص‌های متعددی در شکل‌گیری هزینه تمام‌شده محصول، کالا یا ارائه خدمات مؤثرند که دستمزد نیروی کار تنها یکی از آن‌ها محسوب می‌شود. حال محل اختلاف نظر فعالان حوزه کار و تولید بر چگونگی محاسبه و دستیابی به عدد خروجی سه‌م مزد از بین شاخص‌های اشاره شده است. سهمی که به عقیده نیروی کار با توجه به میزان خروجی آن تأثیر چندانی در جمع هزینه تولید و خدمات ندارد و به اعتقاد کارفرمایان با درصد بالایی، تأثیرگذار در چرخه تولید و هزینه‌های آن است.

کارفرمایان؛ سه‌م ۳۰ درصدی مزد از هزینه‌های تولید

بسیاری از کارفرمایان معتقدند که بر اساس محاسبات صورت گرفته، مزد نیروی کار با حدود ۳۰ درصد، سه‌م بالایی از هزینه تولید و خدمات را به خود اختصاص داده است. جامعه کارفرمایی همچنین به هزینه‌های بالای دستمزد به‌ویژه در بخش فعالیت‌های صنعتی اشاره دارد و در مجموع، رشد غیرمتعارف دستمزد کارگران و سه‌م بالای آن از هزینه تولید را برای همه کارگاه‌ها به‌ویژه کارگاه‌های متوسط و کوچک آسیب‌پذیر می‌داند.

کارفرمایان همچنین تأثیرپذیری فعالیت کارگاه‌های بزرگ مقیاس از سه‌م بالای پرداخت دستمزد نیروی کار را مطرح و گاه این میزان را تا حدود ۳۰ درصد برآورد می‌کنند.

کارگران؛ سه‌م ۸ درصدی مزد از هزینه‌های تولید

«ناصر چمنی»، فعال و کارشناس حوزه کار در ارتباط با سه‌م و میزان تأثیرپذیری هزینه‌های تمام‌شده تولید و خدمات از پرداختی دستمزد نیروی کار به «آتی‌نو» گفت: «تصمیم‌سازی در حوزه مزد نیروی کار با مشارکت اضلاع سه‌جانبه شرکای اجتماعی نیازمند بررسی میزان تأثیرگذاری آن بر حوزه تولید است.»

او در ادامه با تأکید بر تخمین‌های مرتبط با تأثیرگذاری دستمزد بالا بر قیمت تمام‌شده کالا، ارائه خدمات و چرخه تولید، این موارد را به‌دور از واقعیات اقتصاد تولید برشمرد. این فعال حوزه کار و تولید، متوسط تأثیر مزد بر هزینه‌های تولید را حدود ۵ تا ۸ درصد دانست و افزود: «این میزان یا حتی بیشتر از آن نیز در رشد قیمت کالا و خدمات مؤثر نیست.»

چمنی با اشاره به ضرورت بررسی همه شاخص‌های مؤثر در

اعداد و ارقامی مانند ۶.۳ و حتی تا ۳۰ درصد، میزان برآورد سه‌م دستمزد نیروی کار از مجموع هزینه‌های تولید کالا، محصول و ارائه خدمات است که کارشناسان حوزه اقتصاد و کسب‌وکار، نمایندگان تشکّل‌های کارگری و کارفرمایی و مدیران متولی دستگاه‌ها و نهادهای حوزه کار و تولید در دوره‌ها و سنوات مختلف بیان می‌کنند.

چالش‌های افزایش سه‌م مزد از تولید

«کمال اطهاری»، اقتصاددان و پژوهشگر حوزه اقتصاد در گفت‌وگو با «آتی‌نو»، ضمن تشریح ارتباط دستمزد و تولید بیان کرد: «در صورت افزایش سه‌م دستمزد از هزینه‌های تمام‌شده تولید و خدمات، کارگاه‌های کوچک و متوسط به دلایل مختلف مانند بهره‌مند نبودن از حمایت دولتی، با چالش مواجه شده و امکان رقابت با کارگاه‌های بزرگ و ماندگاری در حوزه تولید را نخواهند داشت.»

او همچنین با اشاره به اینکه تولیدگران فعال در کارگاه‌های متوسط و خرد امکان تعیین افزایش قیمت‌ها را جهت جبران هزینه‌ها ندارند، توضیح داد: «این عدم توانمندی بخشی از کارگاه‌های یکی از دلایل اثرگذار در سیاست‌های تولید و دستمزد محسوب می‌شود.» این پژوهشگر حوزه اقتصاد با تأکید بر اینکه در کشور مانیز ارتقای سطح گفت‌وگو میان دستمزد از حوزه رشد حداقل مزد باید صورت گیرد، گفت: «چارچوب پیگیری‌های حقوق نیروی کار باید در حوزه سیاست‌های بازتوزیعی قرار گیرد.»

سه‌م تورمی نوسانات مزدی

«علی حسین رعیتی‌فرد»، معاون روابط کار و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی پیش از این در ارتباط با تأثیر افزایش دستمزد نیروی کار بر تورم گفته بود: «نوسانات حقوق و دستمزد حداکثر پنج‌درصد اثر تورمی دارد. در حال حاضر سه‌م دستمزد در هزینه‌های تولید به طور میانگین کمتر از ۱۰ درصد است. طبق بررسی‌ها سه‌م دستمزد در سال‌های مختلف نسبت به

تولید در حوزه تحمیل هزینه بر این چرخه، دستمزد را بخشی از عوامل تولید برشمرد و اضافه کرد: «در شرایط کنونی تأثیرپذیری تولید از پرداختی‌های حقوق و مزایای نیروی کار بیشتر از آمار مذکور نیست.»

کم و زیاد دستمزد پرداختی

تفکیک بخش‌های اقتصادی از لحاظ دستمزد نیروی کار بیانگر اختصاص پایین‌ترین مزد به فعالان شاغل در بخش کشاورزی است. همچنین طبق این برآوردها، بخش صنعت نسبت به حوزه کشاورزی از دستمزد بالاتری برخوردار است. به‌طور متوسط شاغلان این بخش نسبت به سایر حوزه‌های اقتصادی فعال به دلیل وجود زیربخش‌هایی از جمله نفت و گاز بیشتر است. یکی از مهم‌ترین دلایل تفاوت پرداختی مزد نیروی کار حوزه صنعت به دلیل ساختار مالکیت و بازار، مهارت نیروی کار و افزایش بهره‌وری در این حوزه است. همچنین در بخش خدمات، بالاترین سطح جبران به فعالیت خدمات مالی تعلق دارد که دستمزد‌های بالاتری نسبت به خدمات عمومی پرداخت می‌شود. بررسی ساختار دستمزد‌های تفکیک مناطق جغرافیایی نیز نشان می‌دهد که مهم‌ترین دلایل تفاوت دستمزد در مناطق مختلف وجود ساختار متفاوت فعالیت‌های اقتصادی در استان‌های مختلف است. در واقع استان‌های صنعتی، نفتی و یا خدماتی به دلیل نوع فعالیت، بیشترین میزان دستمزد را به نیروی کار پرداخت می‌کنند. با استناد به این آمار و اطلاعات، سه‌م مزد نیروی کار به عوامل مختلف نظیر مناطق جغرافیایی، نوع مشاغل و وضعیت بازار کار و تولید بستگی دارد.

آتی‌نو بررسی می‌کند

اختلاف نظر جامعه کارفرمایی و کارگری بر سر موضوع هزینه‌های تولید

دستمزد

شاخص تأثیرگذار بر هزینه تولید

همه این برآوردهای سه‌م دستمزد از هزینه‌های تولید، بر مبنای شاخص‌های تأثیرگذار بر اقتصاد و چرخه مولد است؛ البته هر کدام از فعالان و متولیان حوزه اقتصاد، کسب‌وکار، تولید و اشتغال از زاویه دید خود این محاسبات را انجام داده و نقش پرداخت حقوق و مزایای کارگران را از مجموع هزینه تولید مشخص کرده‌اند.

هزینه‌های تولید کاهش پیدا کرده است. در برخی از خدمات سه‌م دستمزد متوسط بیشتر است، ولی عموماً این سه‌م کمتر محاسبه می‌شود. در مجموع برآوردها نشان می‌دهد که ۹ درصد از هزینه‌های تولید را دستمزد تشکیل می‌دهد.»

دستمزد، تولید و فرار بیمه‌ای

«علیرضا حدیدی»، کارشناس حوزه کار و تأمین اجتماعی درباره ارتباط سه‌م مزد نیروی کار بیمه‌شده از هزینه‌های تولید و موضوع فرار بیمه‌ای به «آتی‌نو» گفت: «با توجه به متغیر بودن سه‌م دستمزد نیروی کار و پرداخت حق بیمه از هزینه‌های کارفرما در صنوف مختلف، فرار بیمه‌ای در فعالیت‌ها و مشاغل گوناگون با یکدیگر تفاوت دارد. به عنوان مثال هزینه تمام‌شده بالای دستمزد در حق بیمه در گروه‌های فعال حوزه خدمات، طبیعتاً فرار بیمه‌ای بیشتر این گونه مشاغل را به همراه دارد.»

او افزود: «همچنین سه‌م مزد و حق بیمه در حوزه صنعت و فعالیت‌های صنعتی سرمایه‌بر متفاوت است. در مجموع اینکه به هر اندازه سه‌م مزد در قیمت تمام‌شده و نوسانات سه‌م حق بیمه کارگر در کارگاه بالاتر باشد، فرار بیمه‌ای بیشتر و سه‌م مزد پایین‌تر در قیمت نهایی محصول، موجب فرار بیمه‌ای کمتری می‌شود. البته در کارگاه‌های مشمول و اجراکننده طبقه‌بندی مشاغل، عملاً امکان فرار بیمه‌ای برای کارفرمایان وجود ندارد.»

شاخص‌های کنترلی تورم

با وجود اینکه حفظ یا کنترل نرخ تورم، نقطه اشتراک و تلاش چندجانبه جامعه کارگری و کارفرمایی است، اما اختلاف نظر در سه‌م واقعی دستمزد نیروی کار در هزینه تمام‌شده تولید و ضرورت افزایش مزد کارگران متناسب با نرخ شاخص تورم رسمی همچنان بین دو گروه شرکای اجتماعی این حوزه وجود دارد. البته مجموع خروجی دستمزدی سال‌های گذشته شورای عالی کار و افزایش دستمزد بیش از نرخ تورم در اکثر این سال‌ها نشان از نقش اثرگذار سه‌جانبه‌گرایی در تصمیمات مزدی دارد. افزایش کمتر یا بیشتر مزد از میانگین تورم سالانه نکته‌ای است که در کنار مدیریت کلان و دیگر شاخص‌های مؤثر در حوزه دستمزد، اثرات خود را نشان خواهد داد.

در این شرایط به‌نظر می‌رسد متولیان حوزه کار و تولید، کارفرمایان، کارگران و کارشناسان اقتصادی برای برآورد دقیق و محاسبات مستند در راستای بررسی سه‌م مزد از هزینه تمام‌شده کالا و خدمات، باید با بهره‌مندی از نسخه‌ای یکسان، امکان سنجش قابل استناد در این حوزه و بهبود فضای کسب‌وکار از بُعد هزینه تولید و مزد کارگر را داشته باشند.

در بسیاری از کارگاه‌ها، مشکل هزینه‌های سربار کمرشکن از ناحیه موارد دیگر است.»

محاسبه نهایی هزینه تولید

در حالت کلی، اصطلاح «هزینه تولید» به تمام هزینه‌هایی گفته می‌شود که یک کارگاه هنگام ارائه خدمات یا تولید محصول متحمل می‌شود. هزینه‌های تولید هزینه‌های مختلفی را شامل می‌شوند که از آن جمله می‌توان به هزینه مواد اولیه، حقوق و دستمزد کارکنان، تعمیر و نگهداری کارخانه و هزینه حمل‌ونقل اشاره کرد. همچنین، هزینه‌هایی مانند مالیات‌بر درآمد که مربوط به فرایندهای تولید یا تسهیلات شرکت‌هاست، جزء هزینه‌های تولید دسته‌بندی می‌شوند.

هزینه‌های تولید به دو دسته ثابت و متغیر و همچنین دو گروه مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شوند. با این حال، به نظر نمی‌رسد سه‌م دستمزد از هزینه‌های تولید به‌طور متوسط بیش از ۹ یا ۱۰ درصد باشد. این در حالی است که یکی از مهم‌ترین راهکارها برای بهبود کسب‌وکارها و رفع موانع تولید، کاهش هزینه‌های سربار به‌گونه‌ای است که بهره‌وری و رونق تولید با مخاطره مواجه نشود. در این میان باید تلاش کرد بار اصلی کاهش هزینه‌ها بر دستمزد کارگران به عنوان یکی از شاخص‌های اصلی بهره‌وری تأثیرگذار نباشد. به عبارتی به‌گونه‌ای می‌توان نقطای از یک هزینه‌ها را برش داد که خطر کاهش بهره‌وری در میان نباشد.

کارگاه‌های خدماتی و تولیدی خُرد که ارزش افزوده چندانی ندارند، سنگین و در مواردی کمرشکن است و کارفرمایان را مجبور به تعدیل نیرو یا حتی تعطیلی کارگاه می‌کند. اعلام عدد دقیق برای سه‌م دستمزد، بدون پایش آمار کارگاه‌های موجود در کشور و تقسیم‌بندی آن‌ها بر اساس ابعاد، نوع فعالیت و مکان جغرافیایی ممکن نیست. با این حال می‌توان با قاطعیت ادعا کرد که بالارفتن سایر هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم تولید مانند نرخ مواد اولیه، ماشین‌آلات، هزینه‌های انرژی و مالیات، سه‌م دستمزد را پایین‌تر می‌آورد.

هزینه‌های تولید و موضوع دستمزد

بنابر اعتقاد «محسن باقری»، نماینده کارگران در شورای عالی کار، تقریباً اکثریت هزینه‌های تولید به غیر از دستمزد، متناسب با نرخ تورم افزایش یافته، اما رشد دستمزد به نسبت آن‌ها پایین‌تر است. باقری همچنین در گفت‌وگو با «آتی‌نو» توضیح داد: «به همین دلیل است که در سال‌های اخیر با توجه به افزایش هزینه‌های جانبی و اصلی تولید، سه‌م دستمزد نیروی انسانی از مجموع هزینه‌ها تنزل یافته است. دولت باید برای کاهش هزینه‌های کارگاه‌ها، اقدامات اساسی انجام دهد. کاهش هزینه‌های انرژی، مالیات، سود تسهیلات بانکی و نظایر این، می‌تواند تسهیل‌گر تولید و خدمات در کشور باشد. قرار نیست کاهش هزینه‌ها از محل دستمزد کارگران انجام شود آن‌هم در شرایطی که مزد اساساً مشکل‌ساز نیست و